

De keuze van inheemse zaadmengsels voor streekeigen landschapselementen in de Natuur- en landschapnorm (NLN)

Advies aan deelnemers van de Pilot Natuur- en Landschapnorm (NLN)

Frans van Alebeek (Wageningen UR – PPO-AGV, frans.vanalebeek@wur.nl), februari 2012

In december 2011 is aan de deelnemers van de Pilot NLN een advies uitgereikt met als titel: "Het gebruik van inheems zaad en plantmateriaal voor de inrichting van streekeigen landschapselementen". Daarin staat een motivatie voor het gebruik van streekeigen, inheemse plantensoorten, omdat daarmee de beste bijdrage wordt geleverd aan het versterken van de biodiversiteit. Insecten, vogels en zoogdieren zijn, direct of indirect, grotendeels afhankelijk van inheemse planten voor hun voedsel.

Hier vervolgen we dat eerste advies met een meer concrete uitwerking van welke zaadmengsels van welke leveranciers het meest geschikt zijn voor toepassing in de NLN.

Overwegingen bij de keuze van zaadmengsels

Er is een overweldigend aanbod van zaadmengsels voor bloemrijke akkerranden, wildmengsels, bijenmengsels, FAB randen, enz. Voor de NLN Pilot hanteren wij enkele uitgangspunten en adviezen:

- Wij gaan uit van streekeigen soorten, dus inheemse plantensoorten en zaad van inheemse oorsprong. Veel zaadfirma's zijn daarin minder principieel en stellen mengsels samen waarin ook gekweekte, niet-inheemse bloemsoorten worden opgenomen. Ook betrekken veel firma's uit kostenbesparingen hun zaad uit Zuid- en Oost-Europese bronnen, waardoor het genetisch materiaal van die soorten afwijkt van het inheemse Nederlandse materiaal. De door ons aanbevolen zaadfirma's Biodivers en Cruydhoeck voldoen het meest aan onze eisen. Wij raden deze dan ook aan als 1^e keus. Bij andere firma's zoals Limagrain, Medigran en Hofman is de herkomst van het zaad niet altijd uit Nederland, en worden in mengsels ook gekweekte soorten en soorten met een zeer beperkt verspreidingsgebied opgenomen. Die mengsels zijn voor de NLN pilot daarom minder geschikt (2^e keus).
- Inheems zaad is duur! Toch vragen we u nadrukkelijk om voor die kwaliteit te kiezen. Eventueel kunt u dure kruidenmengsels "verdunnen" met graszaden, bij voorkeur met een mengsel van langzaam groeiende grassoorten. Uw leverancier kan daarbij adviseren. Uiteraard levert een groter aandeel gras minder bloemen en minder kruidenrijke begroeiingen op.
- Voor advies van mengsels die zich in uw regio hebben bewezen, kunt u ook advies vragen bij uw regionale Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging (ANV) of bij uw provinciale stichting Landschapsbeheer. Echter, ook voor hen staat het gebruik van inheems materiaal niet altijd op de eerste plaats, dus noem die eis nadrukkelijk als u hen om advies vraagt.
- Veel firma's bieden aan om advies en mengsels op maat te leveren voor uw doel en regio. Firma's hebben vaak veel meer mengsels in hun assortiment dan de beperkte set gangbare mengsels die op de website staat. Dus vraag om advies.
- Wij kiezen voor de aanleg van blijvende natuur- en landschapselementen met een langjarig, natuurgericht beheer. Daarmee wordt de grootste natuurwinst in het agrarische gebied geboekt. Dit betekent dat akkerranden en overhoeken met meerjarige gras-kruidenmengsels worden ingezaaid. Deze mengsels zijn meestal aangepast aan de grondsoort, voedselrijkdom, en vochttoestand van de locatie. Zij richten zich echter zelden op een speciaal doel (zoals akkervogels, kleinwild, bijen, of natuurlijke vijanden). Er zijn tientallen speciale mengsels voor specifieke doelen, maar die zijn in het overgrote deel samengesteld uit eenjarige en/of tweejarige soorten. Dat betekent dat zulke randen jaarlijks of om het jaar opnieuw aangelegd en ingezaaid moeten worden. Dat is extra werk en geeft bijna altijd ook meer problemen met onkruiden. Daarom adviseren wij u om tenminste 75% van uw kruidige natuur aan te leggen met meerjarige soorten. Op plaatsen waar dat u beter uitkomt, en voor specifieke doelen die u nastreeft, kunt u dan tot maximaal 25% van uw landschapselementen invullen met specifieke, een- of tweejarige mengsels. Bijvoorbeeld bijenmengsels voor meer dracht of een bloemrijke plukrand langs een wandel- of fietspad.

Overwegingen bij de inrichting en het beheer van randen en hoeken

- Een goede planning van wat u waar gaat doen, kan veel ongemak achteraf voorkomen. Welke apparatuur heeft u (of uw loonwerker) ter beschikking om straks 1x of 2x per jaar te maaien en het maaisel af te voeren? Wat is de werkbreedte en is uw akkerrand of overhoek een veelvoud van die werkbreedte? Hoe gaat u straks rijden als het maaisel moet worden opgeraapt en afgevoerd; liggen randen dan logisch en kunt u overal bijkomen (en liefst rondrijden)? Waar moeten loonwerkers en het waterschap langs watergangen kunnen komen en wat blijft er dan van uw randen over als zij bagger en maaisel gaan dumpen op uw oever?
- De kwaliteit van uw akkerranden en overhoeken wordt bepaald door het werk dat u er aan besteedt. Een goede akkerrand vraagt dezelfde voorbereiding en zorg als een gewas! Adviezen over het aanleggen van randen vindt u o.a. in de brochure "FAB en akkerranden" die u in december 2011 in uw informatiepakket hebt ontvangen. Ook op de website van de Cruydhoeck worden nuttige tips gegeven over aanleg en beheer van randen (www.cruydhoeck.nl/algemeen).
- Nieuwe gras-kruiden vegetaties op voormalige productiegrond groeien hard. Daarom is het advies voor de eerste 3 jaar om tenminste 2x per jaar te maaien en het maaisel af te voeren (binnen een week). Ziet u na de eerste 3 jaar de productie van de rand afnemen, dan kunt u terug gaan naar 1x per jaar maaien en afvoeren. Maar op productieve gronden kan het soms lang duren voordat u terug kunt naar 1x maaien.
- Loop vóór het maaien de randen langs om te controleren of er geen nesten van weidevogels aanwezig zijn. Markeer zulke nesten en laat enkele meters rondom het nest ongemaaid. Als u zelf geen tijd daarvoor heeft, is misschien een vrijwilliger van de lokale vogelwerkgroep daartoe bereid.
- Het maaien en afvoeren van de randen zult u moeten inpassen in uw werkzaamheden tijdens het seizoen. In het ideale geval zouden we u willen vragen om dat maaien te spreiden in de tijd (zogenaamd gefaseerd maaien). Zodat niet alles in één keer wordt gemaaid, waardoor alle bloemen tegelijk zijn afgemaaid en alle dekking voor vogels en klein wild in één keer verdwijnt. Dus kunt u bijvoorbeeld een deel van uw randen in de ene week maaien, en een ander deel 2 of 3 weken later, dan is dat voor veel soorten al een hele verbetering! Maar we realiseren ons dat dat lastig kan zijn om in te passen in alle werkzaamheden.
- Let op: eenjarige mengsels en veel van de specifieke doelmengsels (bijenranden, bloemenmengsels, wildmengsels) horen juist niet gemaaid te worden (af alleen laat in het seizoen). Volg daarvoor de instructies van de leverancier.
- Rijden over NLN akkerranden en overhoeken dient tot een minimum te worden beperkt, alleen voor noodzakelijk onderhoud! Omdat de randen meerjarig zijn, stapelt de bodemverdichting bij elke werkgang. Intensief berijden leidt al snel tot een achteruitgang van kruiden en de soortenrijkdom. Een NLN rand kan beslist niet als kopakker worden gebruikt! Heeft u toch een kopakker nodig, leg dan naast de NLN rand een grasstrook aan. Deze telt als kopakker niet mee voor het oppervlakte van 5% natuur.
- In de NLN randen en overhoeken wordt niet bemest en worden geen gewasbeschermingsmiddelen gebruikt. Alleen lokale haarden van probleemkruiden kunnen zo nodig pleksgewijs behandeld worden met een herbicide.
- Bij randen langs watergangen: overleg tijdig met het waterschap, de loonwerker en/of aannemer die het onderhoud van de watergang verzorgt. Waar mag hij wel en niet rijden en waar kan het schoonsel wel en niet worden neergelegd? Vaak wisselen de uitvoerders, dus ga er niet van uit dat de man op de kraan of trekker ook automatisch op de hoogte is van alle afspraken! In de praktijk blijkt er in de communicatie vaak iets mis te gaan.

Op de volgende pagina's geven we een overzicht van welke zaadmengsels we binnen de NLN adviseren voor de verschillende situaties en doeleinden.

Mengsels voor herinzaai van permanent grasland

In de NLN is één van de voorwaarden dat meerjarig grasland bestaat uit een mengsel van minimaal vier verschillende soorten grassen of kruiden én dat een afzonderlijke soort maximaal 75% van het perceel bedekt. Als vernieuwing van het grasland aan de orde is, dan zijn de mengsels BG11 en BG5 aanbevolen. Die bevatten meerdere soorten grassen en witte klaver. In het Handboek Melkveehouderij staat veel informatie over grassenmengsels.

Het is een kleine moeite om bij herinzaai zelf kruiden en grassoorten toe te voegen aan het mengsel. Dat kan ook in een deel van het perceel, bijvoorbeeld in een drassiger stuk langs een sloot. Het mengsel M5 – “Nectar onder het maimes” van Cruydhoeck voegt 12 kruiden toe. Andere voorbeelden zijn het ‘Grutto weidevogelmengsel’ van Limagrain of het Graasweide Mengsel GW – 1 van Medigran.

Voor natuurvriendelijke oevers en plasdras oevers langs sloten zijn bloemrijke mengsels voor vochtige omstandigheden beschikbaar: bijvoorbeeld het 106 Dotter-koekoeksbloemmengsel van Biodivers, het G3 mengsel van Cruydhoeck, mengsel 3a van Limagrain of de mengsels Graslandflora GN - 27 of GN - 28 van Medigran.

Mengsels voor schaduwrijke bosranden en als ondergroei

Op (half) beschaduwde plaatsen en onder bomen en struiken willen veel kruiden niet groeien en kunnen brandnetels, kweek en andere soorten problemen geven. Speciale kruidenmengsels geven betere resultaten. Geschikt voor halfschaduw en ondergroei zijn o.a. het 110 Bosrandmengsels van Biodivers, het Onderbegroeiing O1 mengsel van Cruydhoeck, mengsel 6 van Limagrain of de mengsels Schaduwflora HV - 47 of HV - 48 van Medigran.

Mengsels voor zonnige struwelen en ruigten

Ruigten en struwelen die eens per 2 of 3 jaar worden gemaaid kunnen zich ontwikkelen tot een rijke kruidenbegroeiing met veel nectar leverende soorten. Mengsels voor die omstandigheden zijn o.a. 113 Mengsel van bloemrijke ruigten en struwelen van Biodivers, het B1 mengsel van van Cruydhoeck, of de ruigteflora mengsels RN - 17, RN - 18 of NRN - 10 van Medigran.

Mengsels voor meerjarig, bloemrijk grasland en akkerranden

Hierin is de keuze relatief groot. Hieronder een samenvattende tabel:

Meerjarig bloemrijk grasland		1e keus Biodivers	1e keus Cruydhoeck	2e keus Limagrain	2e keus Medigran
klei	nat	106	G3 of G2	3a	GN - 27 of GN - 28 of NRN - 10
klei	droog	103	G2 of M1	1a, 1b, 2a of 13	GBT - 48 of LKV - 10
zand	nat	106 of 107	G3	3a of 47	RN - 18 of RN - 17 of NRN - 10
zand	droog	102 of 104	M1 of G1	1a of 1b	AA - 10 of GBT - 48
veen	nat	106	G3 of M1	3a	GN - 27 of GN - 28 of GW - 1

Nummers verwijzen naar de mengsels zoals op de websites vermeld.

Meer informatie over de mengsels wordt op de websites gegeven:

Biodivers	http://biodivers.nl/pages/samenstellingen.php
Cruydhoeck	www.cruydhoeck.nl/bloemenmengsels
Limagrain	www.limagrain.nl/web/Gras-Veldbloemen/Veldbloemen.htm
Medigran	www.medigran.nl
Hofman natuurzaden	www.hofmanap.nl

Op de website van de Cruydhoeck worden uitgebreide adviezen gegeven voor aanleg en beheer.

Mengsels voor specifieke doelen

Zoals eerder aangegeven, is ons advies om ten hoogste 25% van uw oppervlakte van natuurelementen met mengsels voor specifieke doelen in te zaaien. Voornaamste reden is dat het hier meestal eenjarige of tweejarige mengsels betreft, die steeds opnieuw aangelegd moeten worden. De natuurwaarden van deze tijdelijke begroeiingen kan voor het specifieke doel groot zijn, maar is voor andere groepen en doelen vaak beperkt. Juist de combinatie van een flink aandeel meerjarig, bloemrijk grasland met één of enkele kleinere stukken met specifieke doelmengsels kan groot zijn.

Alle hiervoor genoemde zaadfirma's bieden verschillende specifieke mengsels aan voor bijvoorbeeld akkerflora, akker- en weidevogels, bijen en vlinders, kleinwild, braaklegging, enzovoort. Het gaat hier te ver om die allemaal te bespreken. Raadpleeg daarvoor de verschillende firma's. Ook mengsels van akkerranden-projecten uit uw omgeving kunnen een aanvulling zijn op uw meerjarige randen. Let er op dat veel van deze mengsels ook gekweekte en uitheemse soorten kunnen bevatten.

De aanleg en het onkruidbeheer in eenjarige en tweejarige randen vraagt extra aandacht en zorg. Tips daarvoor vindt u o.a. in de brochure "FAB en akkerranden".